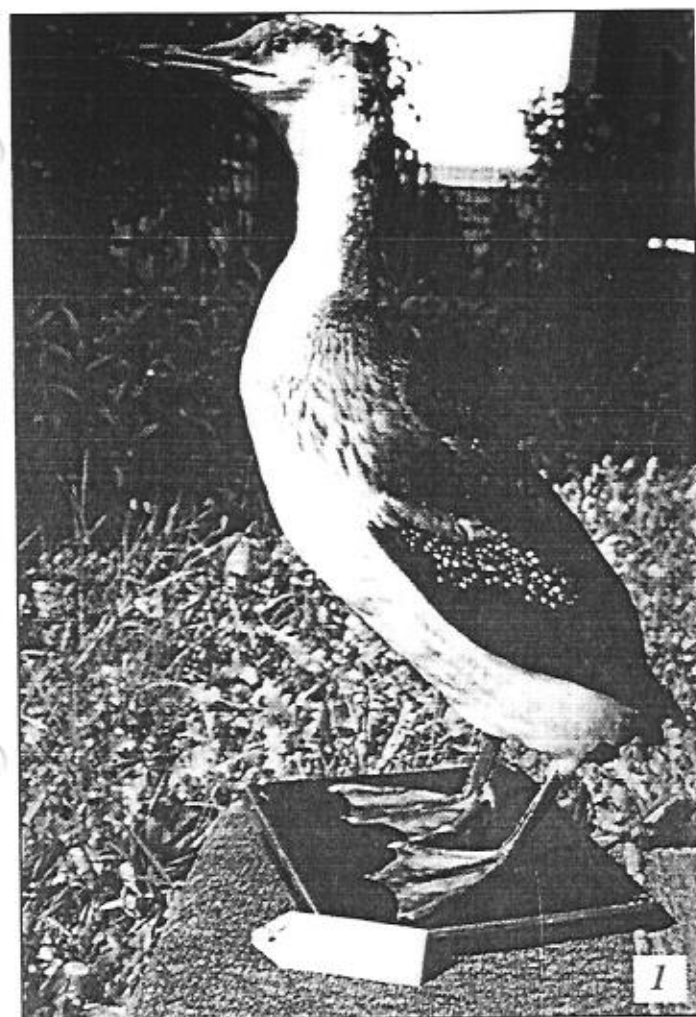

Pernati gosti sa Islanda

Prema relevantnoj literaturi koja se bavi pitanjima ornitologije, gotove sve vrste evropskih ptica selica zabilježene su u vrijeme selidbe ili zimovanja i u mnogim područjima naše zemlje. Ta bilježenja, odnosno proučavanja života ptica kod nas datiraju od posljednjih decenija prošlog stoljeća, osnutkom Odjela za ornitologiju Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Njegov rad, osobito

Proučavanja života ptica kod nas datiraju od posljednjih decenija prošlog stoljeća, osnutkom Odjela za ornitologiju Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu. U tom periodu, a posebno početnih decenija rada, nastala je u Zemaljskom muzeju u Sarajevu jedna od najvećih i po vrstama najbogatijih ornitoloških zbirki na Balkanu. Ekspoziti su sakupljeni isključivo na području naše zemlje, a prezentirali su njenu kompletnu ornitofaunu

Piše: Velid Delić

za vrijeme austrougarske i starojugoslavenske uprave odvijao se organizovano i kontinuirano sve do 1992. godine, odnosno do agresije na našu zemlju. U tom periodu, a posebno početnih decenija rada, nastala je u Zemaljskom muzeju u Sarajevu jedna od najvećih i po vrstama najbogatijih ornitoloških zbirki na Balkanu. Ekspoziti su sakupljeni isključivo na području naše zemlje, a

prezentirali su njenu kompletnu ornitofaunu.

Neovisno od prednje konstelacije, proučavajući rasprostranjenje i život ptica u nešto novije vrijeme (od 1961. do 1991. godine) na užem području bosanske Posavine, koja obuhvata dijelove opština Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Modriča i cjelokupnu teritoriju odžačke opštine, pružila mi se prilika da, pored

promatranja, bilježenja i drugih radnji, sakupim i prepariram više njihovih vrsta. Među njima su i neke rijetke ptice močvarice opažene ne samo na promatranom području nego i na čitavom prostoru Bosne i Hercegovine.

Stoga je i pretpostaviti da će njihov nešto širi prikaz pobuditi interes kod lovaca i drugih ljubitelja prirode jer se radi i o pticama koje su po zakonskom tretmanu zaštićene životinje, a po lovačkom svrstavanju - pernata divljač. Ali, ovom prilikom bit će predstavljeni samo prikupljeni primjerci koji su svojevremeno pohranjeni u zbirku pisca ovih redova. Otuda potiču i priložene fotografije pojedinačno za svaki dermopreparat odnosne vrste.

1. Veliki plijenor - *Gavia immer* (Brunnich) njemački: *Eistaucher*

Za pojavljivanje ove vrste na području BiH kako u prošlom tako i u ovom stoljeću ne postoje pouzdani podaci u literaturi. Druge dvije vrste (srednji i

mali plijenor) bilježene su čitavo vrijeme kao redovite preletnice i zimovalice na svim našim većim rijekama i stajaćicama.

Stoga, sa velikom sigurnošću može se tvrditi da je veliki plijenor prvi put zabilježen u našoj zemlji 14.12.1983. godine na Savi kod Novog Grada (Odžak) kada je ubijen jedan primjerak mužjaka ove vrste.

Inače, ova velika vodena ptica (veći je od dvije guske) gnijezdi na Islandu u biotopu velikih i dubokih jezera, bogatih ribom i drugim vodenim životinjama čime se i hrani. Gnijezdo od bilja (najviše rogoza) pravi tik uz obalu. Krajem maja ili početkom juna nese dvoje smeđih jaja s tamnim pjegama (91,4mm x 57,3mm). Mužjak i ženka sjede na jajima 28 do 30 dana i vode mlade potkuške koji su samostalni u osmoj sedmici života. (Makatsch, Die Vogel Europas, 1994.)

Selica je. U području gnijeđenja boravi od aprila do oktobra. Zimuje uz obale Atlanskog okeana, Sjevernog i Baltičkog mora. Kao izuzetno rijetka vrsta zabilježen je u nekim evropskim zemljama jer, katkad, pri selidbi doleti do Italije. Poznato mi je da se jedan primjerak nalazi u Prirodoslovnom muzeju u Splitu koji je ulovljen u tamošnjoj okolini 30.11.1965. godine. Također ga i tamo bilježe kao rijedak nalaz za čitavo područje Hrvatske u posljednjih 100 godina.

2. Kratkokljuna guska
Anser brachyrhynchos
(Baillon)
VR njemački:
Kurzschneibeltgans

Za razliku od male guske (*Anas erythropus*) koja je na zimovanju u našoj zemlji zabilježena u nekoliko navrata, o pojavi kratkokljune guske u literaturi do sada nema podataka. Zato, smatram da se prvo pojavljivanje ove vrste kod nas dogodilo 17.02.1985. godine u dolini Save na lokalitetu "Svilajski ritovi", opština Odžak. Tada je iz jata od oko 30 divljih gusaka ulovljen i jedan primjerak (ženka) kratkokljune guske.

Slična je guski glogovnjači, ali je vidljivo manja. Kljun je osjetno kratak, crven, na osnovi i pri vrhu crn. Na čelu ponekad ima malo bijelog perja.

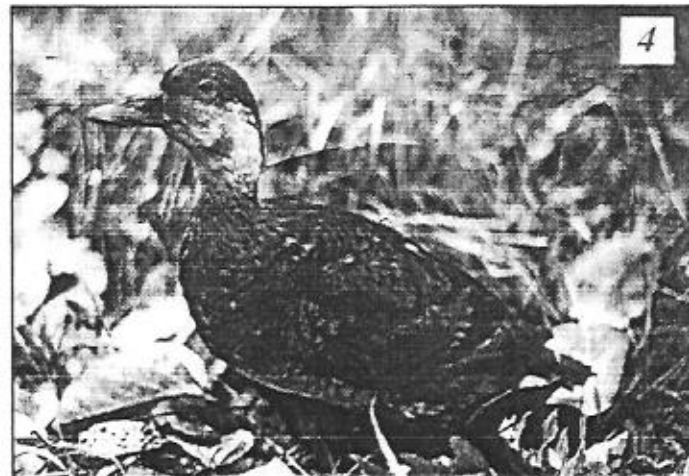
Gnjezdarija je uglavnom na Islandu i istočnom Grenlandu. Gnijezdi se u velikim kolonijama na stjenovitim i kršovitim područjima. Selica je, a u području gniježdenja zadržava se od marta do oktobra. Zimuje na otocima i obalama Engleske, Danske, Njemačke, Belgije i Holandije. Prema podacima u skorašnjoj literaturi (Wild und Hund) brojnost im je na zimovanju u porastu.

U drugoj polovini maja nese tri do pet prljavo bijelih jaja (78,3mm x 52,3mm). Ženka sjedi na jajima oko četiri sedmice. Mladi potkušci postanu samostalni između sedam i osam sedmica. Hrane se sitnim vodenim životinjama i biljem.

3. Patka kulašica -
Melanitta fusca (Linne)
VR njemački: *Samtente*

U literaturi postoje podaci o rijetkoj pojavi ove vrste u našoj zemlji. Za vrijeme zimovanja bilježena je na području centralne Bosne (1908.), donjem toku Neretve (1948. - 1954.), a

jedan primjerak mužjaka ulovljen je u lovištu Hutovo Blato 1964. godine. U Bosanskoj posavini zabilježena je 15.02.1983. godine kada su ulovljene tri ženke patke kulašice na Savi kod Novog Grada (Odžak).

Inače, ovu vrstu na našim prostorima (donji tok Neretve) bilježili su i ornitolozi iz susjedne Hrvatske, ali uvijek kao rijetku i malobrojnu zimovalicu u posljednjih pedesetak godina.

Ova patka gnijezdi na sjeveru Rusije i Skandinavije u biotopu crnogoričnih šuma s jezerima kao i na morskim grebenima i klisurama uz obalu. Gnijezdo od suhe trave, mladica i iglica crnogorice pravi na tlu među kamenjem i u pukotinama stijena, često udaljeno od vode. Nese pet do devet bjelkastih jaja (71,1mm x 48,2mm). Ženka sjedi na jajima 27 do 29 dana i vodi mlade potkušce koji se osamostale za šest do sedam sedmica. Prehrana su puževi, školjke, sitne ribe, vodeno bilje.

Selica je, a u području gniježdenja boravi od kraja marta do početka novembra. Zimuje na obalama Baltičkog i Sjevernog mora, rjeđe u zoni

Mediterrana, te na obalama Crnog i Kaspijskog mora.

4. Crna patka -
Melanitta nigra (Linne)
VR njemački: *Trauerente*

U dostupnoj literaturi nema podataka o pojavi (bilo kad) crne patke na području BiH. U Hrvatskoj, za selidbe i zimovanja, zabilježena je u posljednjih 200 godina samo devet puta, većinom na Jadranu. U dva navrata zabilježena je u našem susjedstvu na ušću Neretve 18.03.1891. i 21.04.1958. godine. (Larus, Vol.46, Zagreb,1997.)

Tvrditi je da prvo bilježenje ove vrste na zimovanju kod nas potiče od januara i februara 1983. godine kada su posmatrana tri primjerka što su se zadržavala na Savi, nizvodno od Novog Grada do blizine Bosanskog Šamca. Jedna ženka crne patke ulovljena je

Gnijezdo od mahovine, lišajeva i biljnih stapki, obloženo perjem, pravi na tlu kraj vode u zaklonu od grmlja. Početkom juna nese pet do sedam žućkastobijelih jaja (65,6mm x 44,6mm). Ženka sjedi na jajima 26 do 28 dana i brine se o mladim potkušcima koji postanu samostalni za sedam sedmica. Hrane se sitnim morskim životinjama i algama.

U gnjezdilištu se zadržava od aprila do oktobra. Zimuje većinom u području Sjevernog i Baltičkog mora. Preko obale zapadne Evrope doleti i na obale Afrike. U zemljama bez izlaza na more pri selidbi se vida iznimno rijetko.

5. Troprsti galeb -
Rissa tridactyla (Linne)
VR njemački:

Dreizehenmowe

Gotovo sve vrste evropskih galebova bilježeni su dugi niz godina pri selidbi ili zimovanju na mnogim vodama u našoj zemlji. Izuzetak je troprsti galeb koji je dosad u literaturi ostao nezabilježen.

Pojavljivanje ove vrste kod nas bilježeno je zimi u nekoliko navrata 1975. od 1983. godine. Na Savi između Broda i Šamca. Jedan juvenilni primjerak ulovljen je 2.12.1983. godine.

Troprsti galeb je gnjezdarija krajnjeg evropskog sjevera uz morske obale bogate ribom koja mu je glavna hrana. Gnijezdi u velikim kolonijama na strmim grebenima i stijenama u društvu bluma, burnica i polarnih galebova. Nese dva do tri sivožuta jaja sa smeđim pjegama (54,8mm x 40,2mm). Mužjak i ženka sjede na jajima 21 do 26 dana i brinu se za mlade čučavce koji su samostalni za šest sedmica. Zimuje uz obale Sjevernog i Baltičkog mora, te u zoni Sredozemlja. Rijedak je zimski gost na slatkovodnim vodama u unutrašnjosti Evrope.

22.02.1983. godine na lokalitetu između skele i vodoprivredne stanice Zorice.

Gnjezdarija je istočnog Islanda, Škotske, sjeverne Skandinavije, Finske i Rusije. Gnijezdi se u crnogoričnim šumama, tundri s grmljem i dubokim jezerima, te na morskim obalama blizu crnogoričnih šuma.

